

Siegfried Bing i *L'Art Nouveau*, clients dels joiers Masriera.

Una relació inèdita

Pilar Vélez

Acadèmica bibliotecària. Directora del Museu Frederic Màres. pvelezv@bcn.cat

Resum

Les relacions entre la família dels joiers Masriera i la família del galerista Siegfried Bing i la seva botiga parisenca de *L'Art Nouveau*, que donà nom a tot l'estil del tombant del segle XIX al XX, ja eren conegudes. Arran, però, de veure a Barcelona una exposició dedicada a l'esmentada galeria i la seva influència en el món artístic internacional, i d'una posterior visita al cementiri de Le Père-lachaise, hem pogut aclarir que les relacions entre una i altra família venien a través de Léo Sachs –un dels principals proveïdors de perles i pedres precioses dels joiers barcelonins, també compositor i bon amic dels Masriera–, car estava casat amb Jeanne Bing, germana de Siegfried Bing, el fundador del ja avui mític negoci. Els Bing, per aquest conducte, van esdevenir amics i clients dels Masriera. Tot plegat és un testimoni més de les relacions internacionals dels Masriera i del reconeixement del seu nom en el gran centre cultural del seu temps: París.

Abstract

Siegfried Bing and *L'Art Nouveau*. Clients of the Masriera jewellers. A unique relationship

The relations between the Masriera family of jewellers and the family of gallery owner Siegfried Bing and his Parisian venue *L'Art Nouveau*, which gave the name to an entire style at the turn of the 20th century, were already known. After seeing in Barcelona an exhibition devoted to this gallery and its influence on the international art world, and after a subsequent visit to the Père Lachaise cemetery, I have been able to clarify that the relations between both families emerged via Léo Sachs – one of the main suppliers of pearls and precious stones for the Barcelona jewellers, as well as composer and close friend of Masriera – as he was married to Jeanne Bing, sister of Siegfried Bing, the founder of the now-mythical business. Through this channel, the Bings became friends and customers of the Masrieras, all yet more proof of the Masriera family's international relations and their name's recognition in the major cultural hub of the time: Paris.

Del 7 de setembre del 2005 al 29 de gener del 2006 Barcelona acollí l'exposició *L'Art Nouveau*. El llegat de Siegfried Bing,¹ presentada a la seu del CaixaForum, que despertà una gran curiositat entre els professionals de la història de l'art i del disseny que ens interessem pel tombant del segle XIX al XX.

Per primera vegada es podien contemplar peces procedents de la galeria-botiga *L'Art Nouveau*, de Siegfried Bing (1838-1905), que atorgà el nom a l'estil de la fi de segle que trencà amb els historicismes i la tradició i donà pas a la modernitat, a l'art nou.

Tot i coincidir amb algunes crítiques que es feren a l'exposició i el seu llibre-catàleg,² no és menys cert que la mostra representava una aportació notable pel que fa al món de l'objecte ceràmic i de vidre, molt ben representat i que, per primera vegada, feia possible veure de prop a Barcelona un gran nombre de peces de producció tant europea com nord-americana, molt poc conegudes al nostre país.

El motiu d'aquestes ratlles té l'origen en l'assistència al cicle de conferències i la participació en la taula rodona de cloenda,³ i de manera especial en el consegüent contacte i la conversa sobre la relació dels Bing amb el Modernisme català mantinguda amb el comissari de la mostra, el professor

L'Art Nouveau, botiga de Siegfried Bing a la Rue de Provence, 22, de París.

Gabriel P. Weisberg, de la Universitat de Minnesota (Minneapolis), biògraf de Siegfried Bing, qui coneix exhaustivament la seva trajectòria. En tenir-ne notícia, m'animà a escriure-les per tal de descobrir les relacions de la família Bing amb Catalunya i en concret amb la família Masriera, fins ara només apuntades⁴ i, per tant, pràcticament desconegudes.

Aquest desconeixement, en una bona part, és conseqüència del fet que molts dels arxius documentals de les empreses que Bing fundà o de què va ser soci al llarg de la seva vida no s'han conservat, com també han desaparegut els edificis que n'havien estat les seus corresponents. No és el mateix cas dels arxius de la firma Masriera, força ben conservats al llarg de vora un segle i mig, com

també d'alguns dels seus tallers, tot i que la raó social amb el transcurs dels anys hagi sofert diversos canvis i l'empresa hagi tingut diverses seus, la majoria avui desaparegudes.

Mentre l'estela de Bing va desaparèixer ràpidament, dels Masriera encara en resten successors que hi havien treballat en la darrera etapa i, sobretot, avui la firma Bagués-Masriera és l'hereva de tot el patrimoni artisticoindustrial dels seus fundadors vuitcentistes,⁵ que conserva i difon amb especial cura. Per aquest motiu, és possible resseguir el funcionament de la casa any rere any, qui eren els seus clients, quin tipus d'encàrrecs tenien, qui eren els seus proveïdors, què importaven, quina era la part del negoci que corresponia a cada membre de la família, és a dir, tot allò que conforma i explica la història de l'empresa.

Tal com he apuntat, ja havia deixat constància de la relació entre els Masriera i els Bing car havia localitzat alguna carta enviada des de l'avui tan mítica botiga parisenca de L'Art Nouveau, amb les característiques lletres de la firma dissenyades pel belga Georges Lemmen. Aquest fet provava, si més no, les relacions entre ambdues famílies o, més ben dit, l'interès dels Bing per la producció dels Masriera; entre els documents hi ha alguns encàrrecs que aquells havien fet des de París a la joieria barcelonina.

En la conversa mantinguda amb Gabriel P. Weisberg,⁶ el professor de Minnesota va mostrar-se molt sorprès d'aquestes relacions, les quals desconeixia. Però de tot plegat el més interessant no és el fet que s'hagi conservat l'arxiu en què han aparegut alguns documents que ho proven, sinó un altre, conseqüència tant de l'atzar com d'una consegüent i precisa observació que vaig tenir ocasió de fer en el mateix marc de la mostra sobre el llegat de Siegfried Bing i que vaig poder relacionar amb les dades documentals que ja coneixia i que sortosament recordava.

A l'exposició, com a complement, s'hi podia veure una projecció que, conduïda pel mateix comisari, resseguia la història de Bing i la seva botiga-galeria de L'Art Nouveau i feia un repàs de tots els seus col·laboradors. Començava amb un passeig pel cementiri parisenc de Le Père-Lachaise, on estan enterrats Siegfried Bing i la seva família.

La làpida de pedra que presideix la sepultura és plena, com és habitual, dels noms gravats dels diferents membres que hi estan enterrats. S'hi podien llegir una sèrie de noms:

Moïse Michel Bing, 28-3-1797/ 1-7-1857; Jacob Bing, 18-5-1798/3-5-1868 (pare de Siegfried i Michel); Michel Bing, 17-2-1837/6-2-1873; Michel Bing, “decédé le 7-11-1873 à l'âge de 6 mois” (fill de Siegfried); Jeanne Bing, “née Baer”, 10-1-1847/5-1-1882 (esposa de Siegfried); Jacques Bing, 19-1-1869, “decédé à Blidah le 22-9-1891”(fill gran de Siegfried); Frédérique Bing, “née Renner”, 6-5-1811/30-7-1895 (mare de Siegfried); Philippe Bing, 8-5-1872, “decédé à Verdun 28-1-1894”; Jeanne Bing, “née Sachs, le 16-1-1861/7-5-1903”; Siegfried Bing, 26-2-1838/6-9-1905, el fundador de L'Art Nouveau; Jules Bing, 23-3-1848/16-4-1916, i Marcel Bing, 13-11-1875/28-10-1920 (fill petit de Siegfried).⁷

La meua sorpresa fou adonar-me que entremig de tots aquests noms hi constava el d'una “*Jeanne Bing, née Sachs. Le 16 janvier. Decédée le 7 mai 1903*”, el qual nom està gravat just abans que el de Siegfried, car morí un parell d'anys abans que ell. El nom d'aquesta Jeanne Bing, nascuda Sachs, fou el que desvetllà el meu interès en recordar que el cognom Sachs havia estat relacionat comercialment amb els Masriera, i va portar-me a esbrinar si havia tingut alguna relació o, més ben dit,

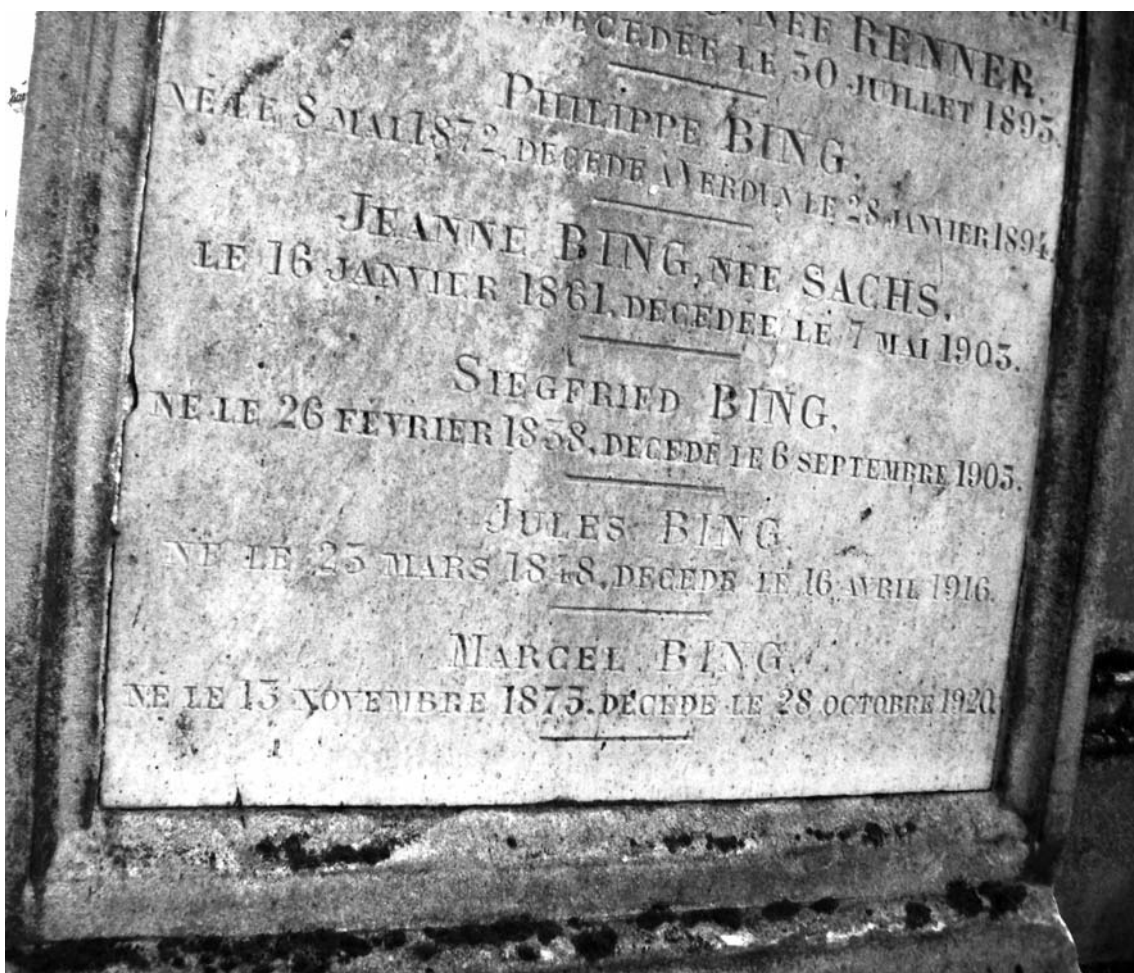

Sepultura de la família Big al cementiri parisenc de Le Père-Lachaise. Foto P. Vélez.

si podia haver estat el pont o el nexa d'unió, o potser més ben dit en aquest cas, de presentació, entre els Bing i els Masriera.

Léo Sachs (1856-1930), establert al número 10 de la rue Lafayette de París, era un proveïdor habitual de la casa Masriera,⁸ si més no des de la segona meitat dels anys vuitanta, quan els Masriera ja gaudien d'un prestigi notable.

Des del 1872 els germans Josep i Francesc Masriera Manovens regentaven un dels establiments de joieria i orfebreria de més renom de Barcelona –al carrer de Ferran 35 amb tallers propis⁹ i amb el qual col·laboraven alguns dels artistes més destacats de la ciutat. A la botiga, a més, s'hi venien objectes decoratius i commemoratius, de fabricació pròpia o fins i tot d'importació, tal com se sap per la documentació documental i gràfica que s'ha conservat. Per aquest motiu la casa Masriera, a mesura que s'acostava la fi de segle i sobretot arran dels premis obtinguts dins del marc de l'Exposició Universal del 1888 –medalla d'or i premi únic de presentació–, i a l'Exposició Universal de París del 1889 –medalla de plata–, esdevingué el lloc preferit de les famílies burgeses barcelonines,

Sepultura de la família Big al cementiri parisenc de Le Père-Lachaise. Fragment on pot veure's el nom de "Jeanne Bing, née Sachs". Foto P. Vélez.

però també catalanes i de la resta de l'Estat espanyol, així com de les institucions públiques, que hi acudien per encarregar i adquirir els seus obsequis de naixement, casament, aniversaris, commemoracions diverses, etc., ja molt abans de convertir-se en l'etapa posterior, regentada per Lluís Masriera Rosés, fill de Josep, avui reconegut com un dels principals joiers europeus del moment,¹⁰ en el centre capdavanter de la joieria modernista o Art Nouveau de Barcelona.

Atesa la puixança del negoci, els Masriera, per abastar-se de les matèries primeres necessàries —esmalts, perles, tota mena de gemmes, carei, or, brillants, etc.— establiren relacions amb nombrosos proveïdors europeus: Gilli, Mégard & Sozzi, de Torí; Féraud & Rousset, de París; J. Vidal, de París, també establert a Barcelona; Achille Michel, també de París; Gilek & Ciapelli, de Viena; J. Lejeune, de Ginebra; S. Ullman & Sons, de Londres, i B. A. Asscher, de París i Amsterdam, entre molts altres.

És el cas de Léo Sachs, el seu principal proveïdor de perles, però no només això, ja que amb el temps sembla que havien establert relacions amistoses més enllà de les estrictament comercials.

Això significa, a més, que mentre Sachs els proporcionava perles, els Masriera esdevingueren els joiers de la seva família, la qual cosa certifica el seu prestigi més enllà de les fronteres, ja que Sachs podia haver encarregat peces a molts joiers o orfèvres parisencs de reconeguda gran vàlua, que estaven fàcilment al seu abast.

D'aquesta relació en són testimoni alguns documents conservats a l'Arxiu Bagués-Masriera, als quals alludiré tot seguit. Només a tall d'exemple, es pot afirmar que el 24 de març del 1888 Léo Sachs encarregà a Masriera Hermanos –aquesta era aleshores la denominació comercial de l'empresa familiar– una agulla de plata i or; el 2 de juliol del 1889 els féu arribar diverses peces per refer-les; el 10 de gener del 1890 els comprà uns botons de puny cisellats d'or mat; el 6 de març del 1901 va comprar unes arracades amb un safir i un brillant penjant.

Però les relacions perduren i van encara més enllà perquè amb data de 23 de gener del 1904 trobem una carta de Léo Sachs des de París, escrita en un correcte castellà, i adreçada a Lluís Masriera, on li diu que, si pot reunir un quartet de corda, li oferirà una obra seva perquè la interpretin “ya que la música “d'ensemble” es la que proporciona los mayores goces”, hi afegeix. I acaba: “Me alegro infinito le guste mi “chanson slave”. És a dir, Sachs, a més de proveïdor i amic, era compositor, i Lluís Masriera, persona culta i amant del teatre i la música, devia seguir de prop i valorar les creacions de l'amic Sachs.

De fet, efectivament, si el nom de Léo Sachs avui és un nom relativament conegut és justament per la seva vessant musical.¹¹ Fou un compositor fonamentalment de música de saló del gust de l'època, algunes peces de la qual producció avui poden sentir-se mitjançant gravacions de CD o enregistraments en discs.¹² Entre elles precisament trobem el *Chant slave pour violoncelle et piano*, és a dir, la cançó eslava de què parlava a Lluís Masriera, i l'*Streichquartett*, o quartet de corda, la partitura del qual li oferia si podia trobar uns intèrprets adients, atès que tot just acabava de compondre-ho. A més, Léo Sachs sembla que col·leccionà pintura del seu amic Lluís Masriera, de manera que el seu interès artísticocultural era recíproc.¹³

Una altra prova de la relació estreta entre ambdues famílies són altres cartes, una de les quals fa esment d'un tal Philippe, probablement un fill o algú molt pròxim a Léo Sachs que vingué a Barcelona i portà a “Doña Pepita” uns flascons de perfum. De ben segur es tractava de l'esposa de Francesc Masriera Manovens, Josefa Ferrer Montaner, que havia estat la seva model i que familiarment era coneguda com Pepita. La relació, doncs, no podia ser més amical.

La Jeanne Sachs (1861-1903) de la làpida de Le Père-Lachaise era germana de Léo Sachs i l'esposa de Jules Bing (1848-1916), germà de Siegfried Bing, que també hi és enterrat. És possible fer aquesta afirmació car, en una comanda d'una *châtelaine* per a un client seu que Jules Bing fa als Masriera des de *L'Art Nouveau*, fa referència a Léo Sachs: “Il est vrai que ces anciennes commandes vous avaient été passées par Messrs. Léo Sachs Cia., mais j'ai cru pouvoir compter sur la continuité de nos relations amicales et personnelles...”. I més avall, quan torna a fer referència a aquestes antigues relacions, especifica “mes beaux-frères”, els meus cunyats, quan es refereix a Léo Sachs, el qual, doncs, devia ser germà de la seva muller Jeanne, descoberta observant l'esmentada làpida. Aquesta carta confirma, doncs, la sospita primera sorgida de l'observació de la làpida funerària. I no és gens estranya la relació familiar entre els Sachs i els Bing, sinó tot el contrari car totes dues famílies eren jueves.

L'Art Nouveau & Bing PARIS

• 22 • rue de Provence •

EXPOSITION 1900

MEMBRE DU JURY — HORS CONCOURS

2 Février 1903

Monsieur Lluís Masriera

maison Masriera Hermanos

Barcelone

Adresse Télégraphique:

LEUCONOE - PARIS

Codes } A.B.C.
Western Union

Téléphone 118-90

Cher Monsieur,

J'ai bien reçu vos amicales lignes du 27 courant dont j'ai communiqué le contenu à mon client, destinataire de la Châtelaine - Programme L.D. que vous avez bien voulu me soumettre en 2 dessins.

Après avoir arrêté son choix sur le croquis N° 1 que je vous retourne ci-joint, mon ami me fait observer, avec raison, je dois en convenir, — que du temps de vos prédécesseurs, c'est à dire qu'il y a un certain nombre d'années, vos prix pour des travaux analogues dont il avait déjà eu l'occasion de se fournir dans votre maison à plusieurs reprises, ont été sensiblement inférieurs.

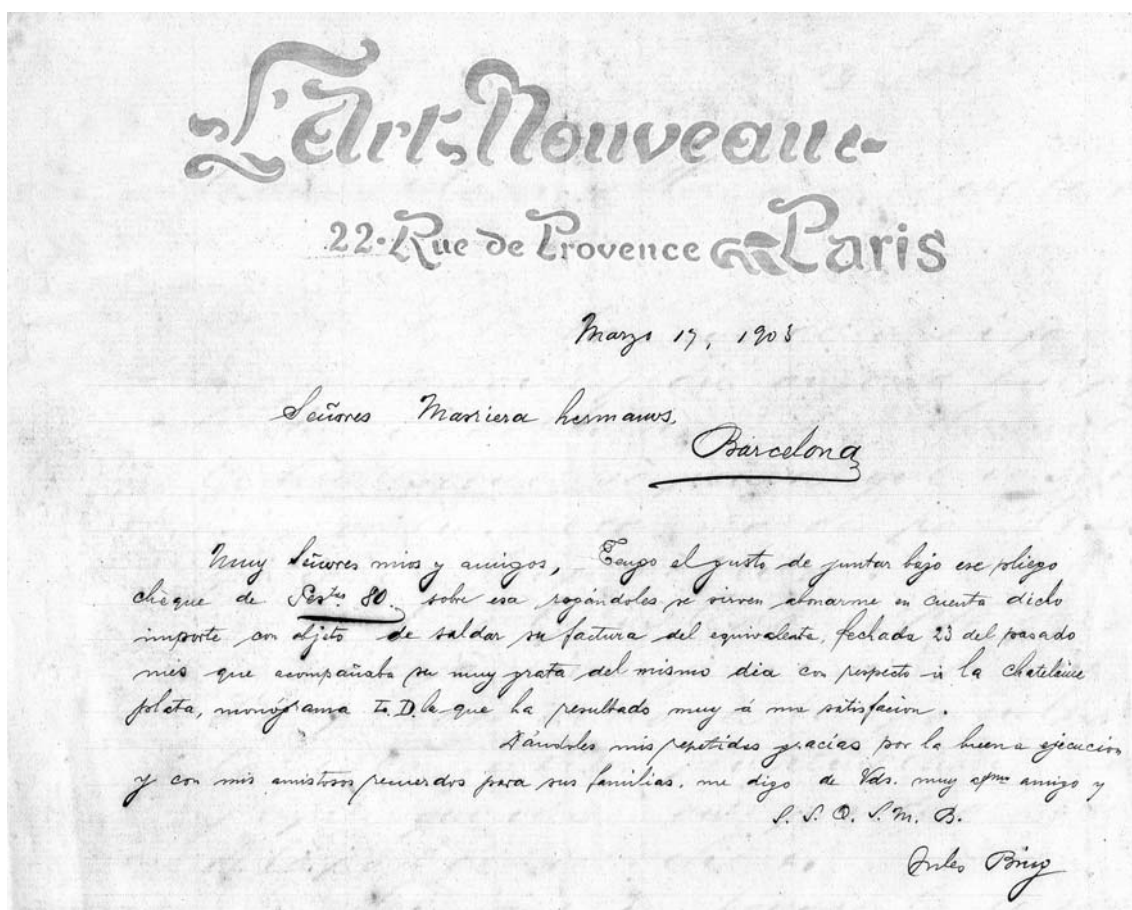
Il est vrai que ces anciennes commandes vous avaient été passées par Messrs Leo Sachs & Co, mais j'ai eu pour moi compter sur la continuité de nos relations amicales et personnelles pour bénéficier à titre particulier des mêmes avantages commerciaux dont j'ai indirectement profité dans le temps passé.

Je ne pense pas que la question de change puisse entrer en ligne de compte dans vos prix établis en Orbes, puisque c'est au contraire tout au profit de mon client que, en considération du taux actuel, j'en ai déjà tenu compte dans une large mesure.

Quoi qu'il en soit je vous en suis très obligé, cher Monsieur, de vous baser autant que ce sera possible, sur les anciennes factures fournies à mes beaux-frères, et comptant toujours sur vos bonnes dispositions à mon égard, de

Carta de Jules Bing a Lluís Masriera (fragment), 2 de febrer de 1903. Arxiu Bagués-Masriera.

D'altra banda, gràcies a aquesta carta també resta clar que les relacions entre els Bing i els Masriera venien d'anys enrere i que els Sachs havien estat fins llavors els seus intermediaris, per bé que a

Carta de Jules Bing als germans Masriera (fragment), 19 de març de 1903. Arxiu Bagués-Masriera.

partir d'aleshores les relacions, tal com assenyalava Jules Bing, foren directes. Només cal afegir que aquesta comanda figura manuscrita en un paper de l'establiment L'Art Nouveau, 22, rue de Provence, de París, i duu la data de 2 de febrer del 1903.

Amb data del 19 de març del mateix any Jules Bing escriu, aquest cop en castellà, a Masriera Hermanos comunicant-los la satisfacció del client per la peça ja lliurada, felicitant-los per la bona execució i enviant un xec de 80 pessetes i molts records per a les famílies respectives. En el llibre de *Ventas a cobrar* del 1903, efectivament, hi figura cobrada una *chatelaine* de plata amb el monograma "LD", per un valor de 80 pessetes. La relació, doncs, va continuar i va seguir sent cordial, pel que sembla.

Tanmateix, aquestes relacions directes dels Bing amb els Masriera són tardanes, sobretot en relació amb la galeria-botiga L'Art Nouveau. El seu negoci, Bing et Cie, que fou reorientat i refundat amb aquest nom el 1895 pel mateix Siegfried Bing, després d'haver estat uns quants anys dedicat fonamentalment a la venda de productes i objectes orientals, sobretot japonesos, i d'haver comptat amb sucursals a diverses ciutats europees, nord-americanes i al mateix Japó, va tancar el 1904, quan Bing deixà de patrocinar i de vendre objectes Art Nouveau. El 1905 morí Siegfried Bing i el 1909 el seu

fill Marcel subhastà tot el que quedava del negoci per tornar a dedicar-se, des d'aleshores estrictament com a marxant, a la seva passió, compartida amb el seu pare: els objectes de l'Orient.¹⁴ No deixa de sorprendre aquesta fi tan ràpida i resolutiva, sobretot tractant-se d'un dels negocis que més fama van arribar a tenir en el món occidental del tombant de segle, fins al punt que va donar nom a un estil i un moviment artístic que, si bé fou breu, assolí una gran difusió internacional i fou el bressol d'alguns dels protagonistes més destacats de l'art occidental del segle XX.

Ara bé, pel que sembla, podem suposar que algunes peces dels Masriera, tant de l'etapa premodernista com ja de l'època Art Nouveau de Lluís Masriera, hi foren venudes al costat de les obres d'artistes decoratius europeus o pintors de l'època tan rellevants com ara Van de Velde, De Feure, Gaillard, Colonna, Valloton, Signac, Van Gogh i molts altres.

Però de Jules Bing¹⁵ i la relació amb el negoci de *L'Art Nouveau* mai no se n'havia dit res. Gabriel Weisberg no l'esmenta en cap del seus textos sobre la família¹⁶ i en realitat, tal com va confirmar-nos, no en té cap constància com a partícip del negoci familiar. Per contra, les comandes als Masriera bé proven la seva participació, com també la seva relació amb els Sachs ja descrita i la làpida del cementiri de Le Père-Lachaise, on apareix el seu nom sota del de Siegfried, i per les dates tot mena a pensar que devia ser un germà més jove, entre ell i August, el petit, de qui Weisberg sí dona notícia.¹⁷

Els Bing procedien d'Hamburg, on els germans Moïse Michel i Jacob –pare de Siegfried– l'any 1830 tenien un negoci de venda d'objectes decoratius francesos, especialment de porcellanes. Així mateix altres branques de la família es dedicaven també a la venda de porcellanes i objectes de luxe.

Amb el pas dels anys el negoci de Jacob Bing tingué una seu a París. Siegfried Bing arribà a França el 1854 per ajudar el seu pare en un nou negoci: una fàbrica de ceràmica que havien adquirit a Saint-Genou, tot i que de seguida invertiren en altres empreses, com fou una fàbrica de porcellana. Per una sèrie de vicissituds familiars i arran de la mort del seu germà Michel Bing (1837-1873) –el nom del qual figurava a la làpida just sota el del seu pare–, a partir d'aleshores ell va ser el responsable del negoci familiar (Bing et Renner)¹⁸ a París. Des d'aquell moment esdevé un gran amant de l'art oriental i sobretot del japonès, que no tan sols collecciona des dels primers anys setanta sinó que importa i ven a la capital francesa.

L'Exposició Universal del 1878, celebrada a París va representar la culminació d'aquest gust pel japonisme, molt difós a Europa des dels primers anys setanta,¹⁹ i Japó va estar-hi molt ben representat. Bing obre aleshores el seu negoci al número 19 de la rue Chauchat, on ven tota mena d'objectes i mercaderies vingudes del Japó i on compta amb la col·laboració del seu germà petit August Bing (1852-1918).²⁰ Més endavant, el 1881, obrí tres nous locals, un dels quals a la rue de Provence 22, contigu al de Chauchat, que conservà. El 1884 reformà aquests dos darrers locals i els convertí en un gran galeria dedicada al món de les arts decoratives del Japó, amb què assolí un gran renom.

Però deu anys després el fenomen del japonisme ja havia davallat o bé s'havia concentrat en mans d'experts colleccionistes, més enllà de la divulgació dels objectes de poc preu. Interessat vivament per les arts decoratives com sempre, Bing viatja als Estats Units i coneix la producció nord-americana en aquest camp, més lliure que la francesa, molt lligada encara als estils històrics i a les convencions artístiques tradicionals. La influència de l'art japonès, allunyat de les convencions occidentals, més l'admiració pels objectes americans de Tiffany, Rookwood i altres firmes, juntament

amb el desig de trobar una expressió artística moderna adient al nou esperit sociocultural del pas del segle XIX al XX, el portà a vendre tot tipus d'objectes nous que responguessin a aquest interès. Per aquest motiu, començà per remodelar el seu negoci i ben aviat la seva galeria prengué el nom de *L'Art Nouveau*, l'art nou, l'art de l'època moderna, en què la influència japonesa era ben palesa. El 26 de desembre del 1895 l'inaugurà al mateix número 22 de la rue de Provence. Ben probablement Josep i Francesc Masriera anaven a París, devien haver freqüentat aquesta galeria i devien conèixer la família Bing.

També és del tot probable que, tot i que no coneixem cap document que ho acrediti, Lluís Masriera en la seva estada a París el 1900, visités el pavelló de *L'Art Nouveau* que Bing va presentar dins de l'Exposició Universal, esdeveniment avui considerat com el millor exponent de l'apoteosi d'aquest estil.

Però quina relació tenia o quin paper va fer Jules Bing en el negoci del seu germà? Sobta comprovar com, havent resseguit tan exhaustivament al llarg de molts anys la història de la família Bing, tant documentalment —en especial pel que fa a totes les empreses comercials que arribaren a crear, inventaris de béns, etc.— com fins i tot gràcies a alguns testimonis orals de persones que encara els havien conegut o n'eren descendents, els estudis publicats no ofereixen cap notícia d'aquest germà, Jules, que sens dubte va treballar en el negoci, si més no en algun moment de l'any 1903. Les dades del altres germans apareixen amb tota precisió,²¹ però de Jules, que com s'ha dit sí que consta enterrat a Le Père-Lachaise, no se'n diu res enlloc. Sembla que, de moment, l'única notícia que se'n té en relació amb *L'Art Nouveau* és l'aportada per les cartes conservades a l'Arxiu Bagués-Masriera, atès que l'Arxiu Bing, on podrien constar les respostes dels Masriera i altres documents signats per Jules Bing, no es conserva.

Per tant, aquestes ratlles són, en primer lloc, una aportació puntual al coneixement de la família Bing, però, en segon lloc, una mostra de les relacions internacionals i el prestigi assolit per la família Masriera, de qui els Bing, directament o a través del seu cunyat Sachs, havien estat clients. Això potser no tindria tanta importància si al costat mateix de la botiga dels Bing no hagués tingut el seu taller el joier Henri Vever, de quin aquells eren bons amics, o si a París, a més d'aquest, no hi haguessin treballat també Georges Fouquet, Lucien Gaillard... i un llarg etcètera. I si, a més, el fill de Siegfried, Marcel Bing (1875-1920) no hagués estat ell mateix joier des d'aproximadament el 1899.

Tot plegat confirma, un cop més, la importància del Modernisme barceloní i, en especial, el paper principal de la família Masriera en el terreny de la joieria europea ja des dels anys vuitanta del segle XIX.

NOTES

1. En realitat el seu nom complet era Siegfried Samuel Bing, i de fet en algunes publicacions apareix simplement com Samuel Bing.
2. Narcís COMADIRA, “La Maison Bing”, *El País*, Barcelona, octubre 2005.
3. Que duia per títol *Arts decoratives a la Barcelona del Modernisme, passat i present* i on intervingueren també Anna Calvera, Mariàngels Fondevila, Jaume Mascaró i Teresa-M. Sala, com a moderadora.
4. Vegeu Pilar VÉLEZ, *Joies Masriera. 200 anys d'història*, 1999, pàg. 103, on només vaig esmentar-les arran d'haver localitzat alguna carta que en donava testimoni.
5. Tal com vaig resseguir al treball ja esmentat, *Joies Masriera...*, sobretot pàgines 170-175, i a *Els Masriera. Un segle de joieria i orfebreria* (catàleg d'exposició), Fundació Caixa de Girona, Girona, 2004-2005.
6. Coeditor conjuntament amb Edwin Becker i Évelyne Possémé del llibre editat amb motiu de l'exposició: *Los orígenes de L'Art Nouveau. El imperio de Bing*, Van Gogh Museum, Amsterdam, Les arts décoratifs, París, Mercatorfonds, Anvers, 2004, que ens ha servit de guia bàsica per a les informacions que Weisberg dona de la família Bing.
7. Dades que vaig poder confirmar personalment en una visita al cementiri el juny de 2006.
8. Tal com ho demostren les factures conservades a l'Arxiu Bagués-Masriera.
9. Al carrer de Vigatans, on en la primera etapa del negoci, fundat pel seu pare, Josep Masriera Vidal, havien tingut també la primera botiga.
10. Vegeu, per exemple, el catàleg de l'exposició comissariada per Fritz Falk, *Art Nouveau jewellery*, Pforzheim, Schmuckmuseum, 1999.
11. Pel que hem pogut constatar sembla que no existeix cap biografia ni cap text sobre ell o la seva obra.
12. Vegeu la pàgina www.klassika.komponisten.leo-sachs.de.
13. Segons recull M. Teresa Serraclarà i Plà, especialista en l'obra pictòrica dels Masriera, a “Els Masriera i les seves obres”, a *La importància de Sant Andreu de Llavaneres en la vida i l'obra dels Masriera 1802-2002* (catàleg d'exposició), Sant Andreu de Llavaneres, 2002-2003, pàg. 60.
14. Tal com explica detalladament G. P. WEISBERG, “Un negoci de família. De Hamburgo a París”, *op. cit.*, pàg. 9-31.
15. A VÉLEZ, *op. cit.*, pàg. 103, el vaig creure fill de Siegfried Bing.
16. El llibre-catàleg ja esmentat inclou tota la bibliografia de G. P. Weisberg sobre els Bing. Vegeu nota 11. Sobta, però, que el biògraf de Siegfried Bing no tingués en compte les dades de la sepultura familiar, on consta el nom de Jules Bing, i en fes cas omís.
17. WEISBERG, *op. cit.*, pàg. 18-19.
18. Cognom de la família materna. La seva mare consta enterrada en la sepultura esmentada com a “Jeanne Bing, née Renner”.
19. Els mateixos Masriera foren uns grans admiradors de l'art oriental. Ja l'any 1874 exposaren, a l'aparador de la seva popular botiga del carrer Ferran 35, un collaret japonès. Recullo la informació de Ricard BRU, “Notes pel col·leccionisme d'art oriental a la Barcelona vuitcentista”, *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, XVIII, Barcelona, 2004, pàg. 233-257.
20. Segons WEISBERG, *op. cit.*, pàg. 18. Aquest germà no consta enterrat a Le Père-Lachaise perquè el 1889 marxà a Kassel, on morí el 1918.
21. Tot i que a la làpida hi figura un altre nom, Philippe Bing, nascut el 1872 i mort el 1894 a Verdun, que podia haver estat nebot o bé fill del mateix Siegfried.